

's-Hertogenbosch

LHBT-monitor 2019

*De leefsituatie van lesbische,
homoseksuele, biseksuele
en transgender personen
in 's-Hertogenbosch*

Onderzoek & Statistiek
Augustus 2020

Samenvatting

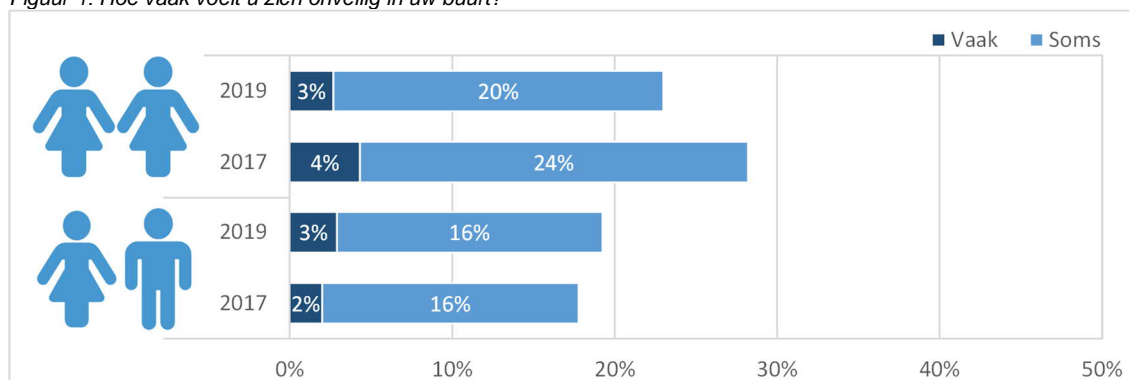
De gemeente 's-Hertogenbosch staat voor seksuele diversiteit. Dit betekent dat de gemeente zich actief inzet om de acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen (en alle andere seksuele en genderidentiteiten) (LHBT+) te bevorderen. In het bestuursakkoord (2018-2022)^b staat vermeld dat deze bestuursperiode wordt ingezet op *“het blijven van Regenbooggemeente en het behouden van onze koploper status waar het gaat om LHBTQI-emanipatie. Het Roze Stembusakkoord voeren we uit.”*

Dit rapport gaat in op de leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) inwoners. Centraal staat de vraag: *‘In hoeverre verschilt de leefsituatie van LHBT- en hetero personen in de gemeente 's-Hertogenbosch?’* De leefsituatie wordt op verschillende terreinen onderzocht, zoals op het gebied van veiligheid en gezondheid.

Meer LHBT's voelen zich wel eens onveilig dan hetero's

In de Begroting 2020^c is opgenomen dat de gemeente de ervaren veiligheid van de Bossche LHBT's wil verbeteren. Dit lijkt in algemene zin gelukt. Het rapportcijfer voor de veiligheid in de buurt is ten opzichte van 2017 gestegen. Daarnaast voelen ten opzichte van 2017 minder LHBT's zich wel eens onveilig in hun eigen buurt. Een andere positieve ontwikkeling zien we in het gedrag van LHBT's. Het aantal LHBT's dat aangeeft dat zij wel eens omlopen of omrijden om onveilige plekken te vermijden is tussen 2017 en 2019 afgenomen van 23% naar 17%. Wel voelen nog steeds meer LHBT's dan hetero's zich wel eens onveilig in de eigen buurt. Van de LHBT's voelt 23% zich wel eens onveilig in de eigen buurt. Bij hetero's is dit 19%.

Figuur 1: Hoe vaak voelt u zich onveilig in uw buurt?

Naast het veilig voelen in de eigen buurt is aan respondenten ook gevraagd hoe veilig zij zich voelen op andere plekken in de woonplaats. Vergeleken met hetero's voelen (iets) meer LHBT-responsdenten zich wel eens onveilig op plekken waar groepen jongeren rondhangen, rondom uitgaansgelegenheden, in het centrum van hun woonplaats, in het winkelgebied/ winkelcentrum in de buurt en in hun eigen huis.

Meer LHBT's slachtoffer van bedreiging dan hetero's

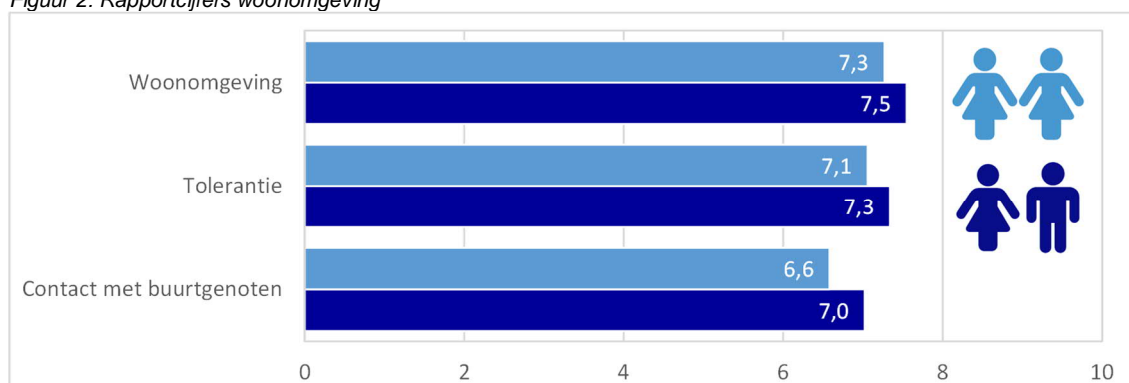
Op de meeste vormen van slachtofferschap (bv. van vermogensdelicten of vernieling) zien we geen noemenswaardige verschillen tussen hetero's en LHBT's. Wel geven meer LHBT's dan hetero's aan te zijn bedreigd. In 2019 geeft 11% van de LHBT's aan het afgelopen jaar te zijn bedreigd. Bij hetero's is dit 7%. Voor mishandeling vinden we geen significante verschillen tussen LHBT's en hetero's.

LHBT's minder tevreden over contact met buurtgenoten dan hetero's

In dit onderzoek gaan we ook in op het onderwerp sociale cohesie. Mogelijk ervaren LHBT's een minder goede omgang met burens en de buurt, omdat zij behoren tot een minderheid waar niet iedereen positief tegenover staat. Op basis van vier stellingen wordt de schaalscore sociale cohesie berekend. Deze is voor LHBT's een 5,9, terwijl dit voor hetero's een 6,3 is. Als we naar de onderliggende stellingen kijken, dan is het verschil tussen LHBT's en hetero's het grootst voor 'de mensen in mijn buurt kennen elkaar nauwelijks'. Ook geven minder LHBT's dan hetero's aan dat zij zich thuis voelen bij de mensen in hun buurt en dat zij in een gezellige buurt wonen, waar veel saamhorigheid is.

Ook geven LHBT's lagere rapportcijfers voor het contact met buurtgenoten, tolerantie in de buurt en de woonomgeving dan hetero's.

Figuur 2: Rapportcijfers woonomgeving

LHBT's beoordelen hun gezondheid en geluk minder goed dan hetero's

In vergelijking met hetero's beoordelen LHBT's de eigen gezondheid vaker als voldoende en minder vaak als goed. De LHBT's beoordelen hun geluk met het rapportcijfer 7,5, terwijl dit bij hetero's een 7,8 is. Ook ontmoeten hetero's vaker dan LHBT's minimaal maandelijks familie, vrienden of goede kennissen. Het niet of nauwelijks ontmoeten van familie, vrienden en kennissen kan leiden tot eenzaamheid.

Geen verschillen in de mate van zelfredzaamheid

De gemeente 's-Hertogenbosch wil dat haar inwoners zelfredzaam zijn. Dit bepalen we hier aan de hand van de schaalscore zelfredzaamheid. De score zelfredzaamheid voor LHBT's is een 8,3. Dit is niet significant verschillend van de score voor hetero's (8,4).

Meer LHBT's dan hetero's bezoeken culturele voorstellingen / activiteiten

Meer LHBT's dan hetero's bezoeken wel eens culturele voorstellingen of activiteiten, zoals de film, een toneel, cabaret, musical, dans- of balletvoorstelling, een museum, galerie of tentoonstelling, een muziekconcert, of een dance- of houseparty.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding en doel	5
1.2 Aantal LHBT's in Nederland en 's-Hertogenbosch	6
1.3 Aanpak	6
1.4 Leeswijzer	7
2. Veiligheid	8
2.1 Veiligheidsbeleving	8
2.2 Vermijdingsgedrag	11
2.3 Veilige wijk	12
2.4 Slachtofferschap	13
3. Leefbaarheid	15
3.1 Sociale cohesie	15
3.2 Beoordeling woonomgeving	16
4. Gezondheid en welzijn	18
4.1 Gezondheid	18
4.2 Leefstijl	19
4.3 Geluk	19
4.4 Eenzaamheid	20
4.5 Hulp en ondersteuning	21
4.6 Zelfredzaamheid	21
5. Vrije tijd	23
5.1 Sport	23
5.2 Cultuur	23
5.3 Verenigingen en clubs	24
Bijlage A: Data, methoden en statistiek	25
Bijlage B: Bronnen	27

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Volgens de Emancipatienota 2018-2021 van de Rijksoverheid hebben lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender en intersekse¹ personen (LHBTI's) vaker te maken met intimidatie, geweld en onveiligheid. Oorzaak is het gebrek aan sociale acceptatie van gender- en seksuele diversiteit. *'Iedereen moet zich vrij voelen om te houden van wie je wilt en zichtbaar je zelf kunnen zijn'*, aldus de emancipatieminister. Daarom wordt de samenwerking met de Regenboogsteden, waaronder 's-Hertogenbosch, voortgezet tot 2022 om bij te dragen aan meer sociale acceptatie van LHBTI's^a.

De gemeente 's-Hertogenbosch staat voor seksuele diversiteit. Dit betekent dat de gemeente zich actief inzet om de acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen (en alle andere seksuele en genderidentiteiten) (LHBT+)² te bevorderen. De gemeente trekt hierin samen op met partners zoals politie, GGD, RADAR, COC, zelforganisaties, onderwijs en sportorganisaties.

De gemeente 's-Hertogenbosch neemt sinds 2012 deel aan het Landelijke Programma Koplopergemeenten Seksuele Diversiteit. Sinds 2014 zijn we Regenboogstad. Met de gemeenteraadsverkiezingen is in december 2014 een Roze Stembusakkoord door alle Bossche politieke partijen ondertekend. Dit schetst het belang dat ook vanuit de lokale politiek wordt gehecht aan het thema seksuele diversiteit. Ook in het bestuursakkoord (2018-2022)^b staat vermeld dat deze bestuursperiode wordt ingezet op *“het blijven van Regenbooggemeente en het behouden van onze koploper status waar het gaat om LHBTQ³-emancipatie. Het Roze Stembusakkoord voeren we uit.”*

In de gemeentelijke begroting 2020^c is het volgende opgenomen:

“We verbeteren de ervaren veiligheid van de Bossche LHBT+ (Lesbische vrouwen, homomannen, biseksuelen, transgenders en (+) ieder die zich niet identificeert met het biologische geslacht waarmee diegene geboren is) gemeenschap. Met bijzondere aandacht voor transgenders en LHBT+ met een migranten achtergrond.”

Dit rapport gaat in op de leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) inwoners. Centraal staat de vraag: *‘In hoeverre verschilt de leefsituatie van LHBT- en (niet transgender) hetero personen in de gemeente 's-Hertogenbosch en in hoeverre is er sprake van verandering in deze leefsituatie over de afgelopen jaren?’* De leefsituatie wordt op verschillende terreinen onderzocht, zoals op het gebied van veiligheid en gezondheid.

Vanwege het monitorende karakter van dit rapport, gecombineerd met de wijze waarop data wordt verzameld, hebben we wel informatie over het ‘wie en wat’, maar niet over het ‘waarom’. We gaan daarom niet uitgebreid in op verklaringen voor de positie van LHBT's. Indien beschikbaar laten we wel ‘waarom’ verklaringen aan bod komen vanuit landelijk onderzoek. Deze verklaringen gaan vaak alleen in op de LHB's (exclusief transgenders en andere genderidentiteiten).

¹ Bij intersekse vertoont een lichaam zowel mannelijke als vrouwelijke kenmerken.

² We spreken hierna over LHBT's, maar hiermee bedoelen we ook alle andere seksuele en genderidentiteiten.

³ LHBTQI: Lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, queer en intersekse personen.

Queer/Questioning: paraplueterm voor andere genderidentiteiten en/of seksuele voorkeuren dan cisgender (niet transgender) heteroseksuelen, zonder iets in een 'hokje' te stoppen. De term wordt bijv. gebruikt door personen die nog zoekende zijn naar hun seksuele voorkeur/genderidentiteit, of door personen die niet in een 'hokje' gestopt willen worden.

1.2 Aantal LHBT's in Nederland en 's-Hertogenbosch

Onbekend is hoeveel lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen er eigenlijk zijn. Een veelgehoorde uitspraak is dat één op de tien mensen 'het' is, maar onderzoekers benadrukken dat je die vraag niet eenduidig kan beoordelen en dat schattingen uiteenlopen^f. Het SCP berekende eerder dat 9,5% van de Nederlandse mannen en 17,1% van de Nederlandse vrouwen zich niet uitsluitend tot de andere sekse aangetrokken voelen en daarmee als lesbisch, homoseksueel of biseksueel (LHB) te bestempelen zijn (2012). Op dat moment waren er nog weinig andere schattingen. Inmiddels zijn er enkele grootschalige en representatieve bevolkingsstudies waarin een vraag naar seksuele oriëntatie is opgenomen. Dit zijn de SCP Leefsituatie-index, Leefstijlmonitor en Veiligheidsmonitor. Op basis van deze drie onderzoeken werd het percentage LHB's in Nederland in 2016 geschat op **4% tot 6%**.

Er is ook gekeken hoe groot de groep LHBT's is in de gemeente 's-Hertogenbosch. Op basis van de vragenlijst Leefbaarheid en Veiligheid 2019 wordt het aandeel LHBT's geschat op **4,7%**. In 2017 was dit 4,5%.

Hier moeten we wel een kanttekening bij plaatsen. 4,7% van de respondenten geeft aan lesbisch, homo, biseksueel of transgender te zijn. Circa 8% van de respondenten beantwoordt de vraag over de seksuele voorkeur met 'wil ik niet zeggen'. Dit betreft verhoudingsgewijs vaker vrouwen, 50-plussers, laag opgeleiden, respondenten met een laag inkomen (tot € 1.600 per maand) en respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond (zie bijlage A).

1.3 Aanpak

Van september tot en met november 2019 heeft de vragenlijst 'Leefbaarheid & Veiligheid' (L&V) uitgestaan. Ongeveer 4.950 respondenten hebben deze vragenlijst ingevuld. Van de respondenten zijn 223 personen 'LHBT':

- 48 lesbiennes
- 107 homoseksuelen
- 61 biseksuelen
- 7 'geslacht anders', bijvoorbeeld transgenders

De antwoorden van de LHBT's worden gezamenlijk gepresenteerd in de figuren. Voor enkele uitkomsten is nagegaan of er verschillen zijn tussen lesbische, homoseksuele, biseksuele of transgender personen (zie bijlage A). Wanneer er verschillen worden gevonden tussen de verschillende seksuele oriëntaties, dan wordt dit in de tekst genoemd.

In de vragenlijst komen vragen aan bod over de leefbaarheid van de woonbuurt, veiligheidsbeleving en slachtofferschap. Aanvullend zijn er vragen opgenomen over welzijn en vrije tijd. Hierdoor kunnen we voor veel onderwerpen onderzoeken welke verschillen er zijn tussen LHBT's en heteroseksuelen.

1.4 Leeswijzer

Elk hoofdstuk gaat in op een bepaald onderwerp. In totaal gaat het om vier onderwerpen:

- Veiligheid
- Leefbaarheid
- Gezondheid en welzijn
- Vrije tijd

Bij het presenteren van de resultaten worden LHBT's vergeleken met heteroseksuelen. In de figuren worden de twee groepen vergeleken met de volgende afbeeldingen:

In bijlage A wordt dieper ingegaan op de gebruikte data, methoden en statistiek. In bijlage B is een overzicht opgenomen van gebruikte literatuur en andere bronnen. In de tekst wordt met eindnoten aangegeven van welke bron informatie afkomstig is.

2. Veiligheid

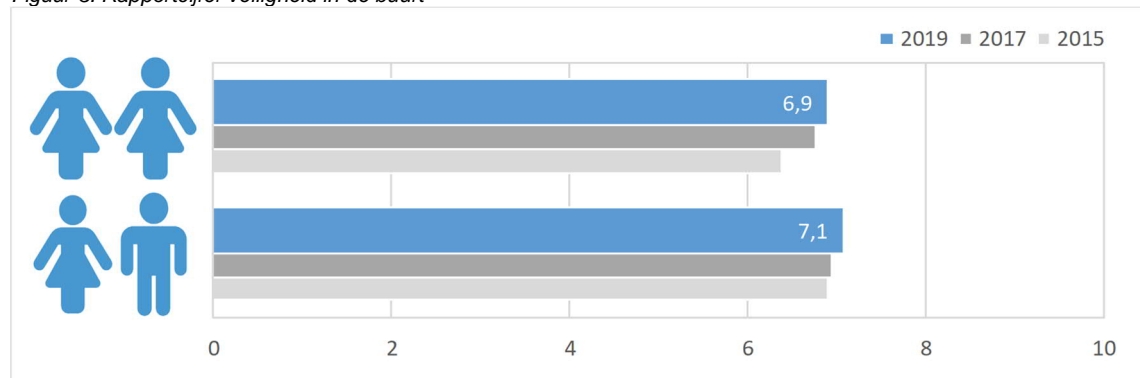
Begroting 2020 – Programma veiligheid^c

“We verbeteren de ervaren veiligheid van de Bossche LHBT+ (Lesbische vrouwen, homomannen, biseksuelen, transgenders en (+) ieder die zich niet identificeert met het biologische geslacht waarmee diegene geboren is) gemeenschap. Met bijzondere aandacht voor transgenders en LHBT+ met een migranten achtergrond.”

2.1 Veiligheidsbeleving

In de gemeente 's-Hertogenbosch geven inwoners gemiddeld een 7,0 voor de veiligheid in hun buurt. LHBT's geven een iets lager rapportcijfer voor de veiligheid in de buurt dan heteroseksuelen (6,9 vs. 7,1). Dit is echter geen statistisch significant verschil. Wel geven zowel de LHBT's als de hetero's een iets hoger rapportcijfer voor de veiligheid in hun buurt dan twee jaar geleden.

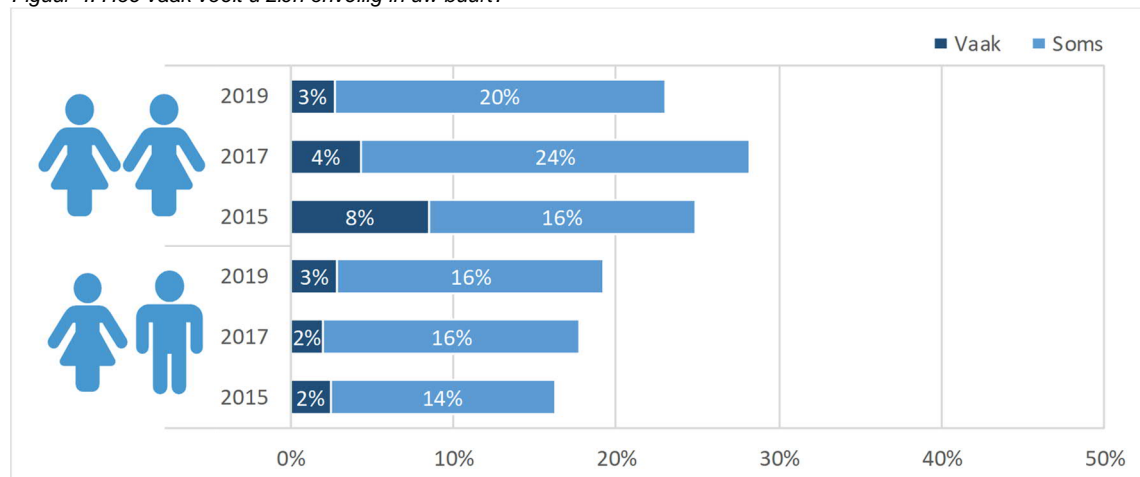
Figuur 3: Rapportcijfer veiligheid in de buurt

Naast dat het rapportcijfer voor de veiligheid is gestegen, zien we ook dat minder LHBT's aangeven dat zij zich vaak of soms onveilig voelen in hun eigen buurt. In 2017 voelde 28% van de LHBT's zich wel eens onveilig in hun buurt; dit is afgenomen naar 23% in 2019.

Wel geven nog steeds meer LHBT's aan zich wel eens onveilig te voelen in vergelijking met hetero's. Hierbij zien we wel verschillen binnen de groep LHBT's. Lesbische en biseksuele personen voelen zich vaker wel eens onveilig in de eigen buurt dan homoseksuele personen.

Figuur 4: Hoe vaak voelt u zich onveilig in uw buurt?

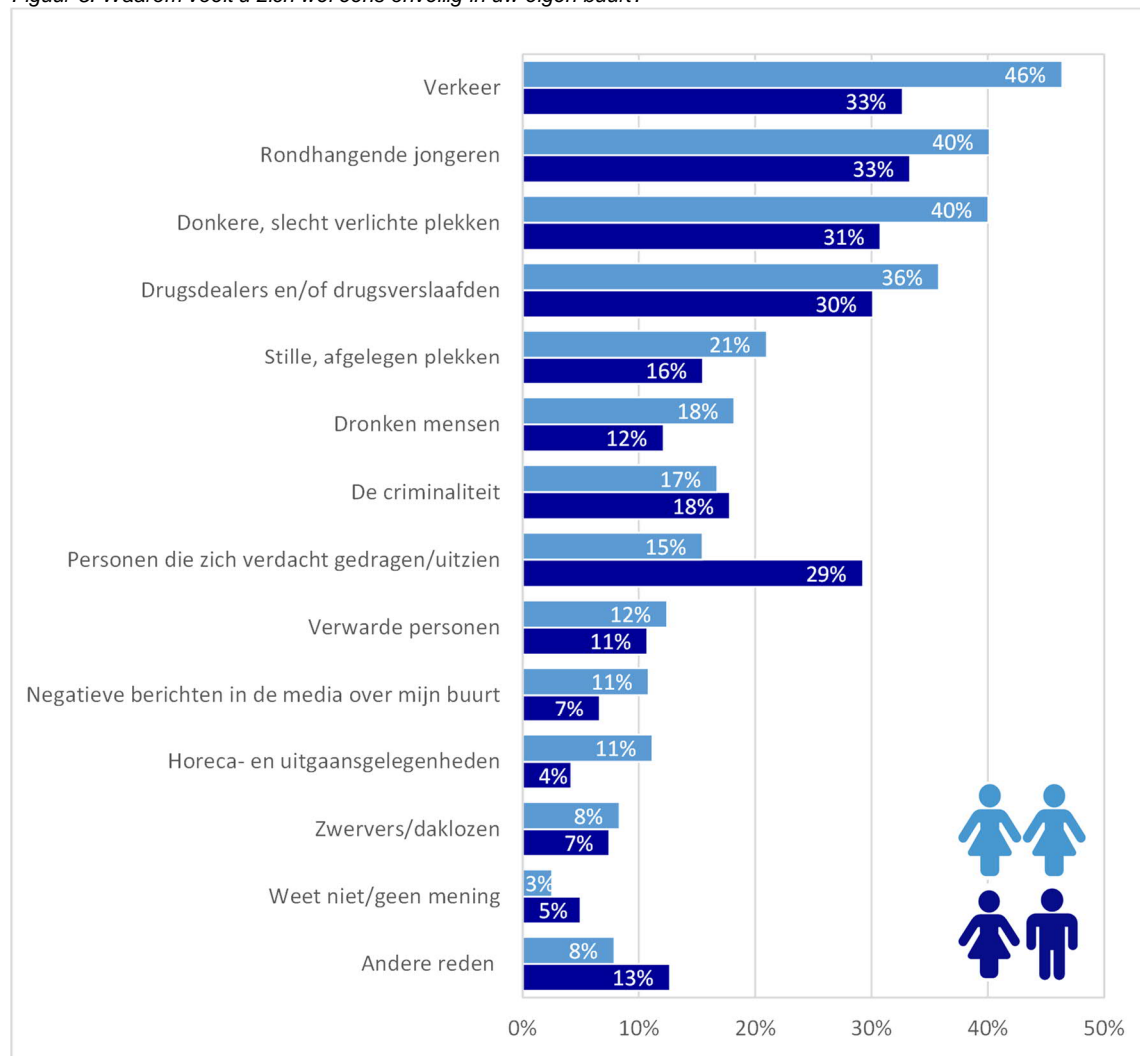
LHBT's voelen zich vooral onveilig in hun eigen buurt door:

- Verkeer
- Rondhangende jongeren
- Donkere, slecht verlichte plekken
- Drugsdealers en/of drugsverslaafden

Ook voor hetero's zijn dit de meest genoemde redenen. Wel geven minder hetero's dan LHBT's aan dat zij zich om deze redenen wel eens onveilig voelen.

Een opvallend resultaat dat meer LHBT's dan hetero's zich wel eens onveilig voelen door het verkeer in hun buurt. Een verklaring hiervoor ligt mogelijk in de woonwijken waar relatief veel LHBT's wonen (bijv. de Binnenstad); dit zijn ook de wijken waar meer mensen zich wel eens onveilig voelen door het verkeer.

Figuur 5: Waarom voelt u zich wel eens onveilig in uw eigen buurt?

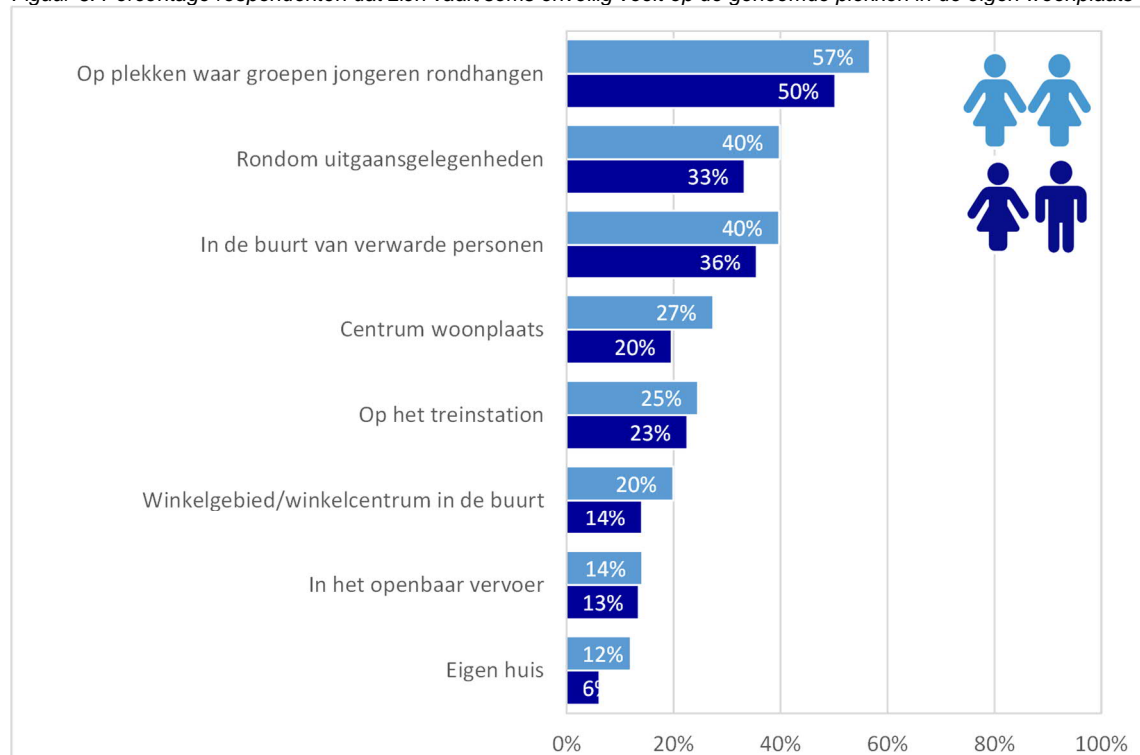

Aan respondenten is gevraagd hoe veilig of onveilig men zich voelt op verschillende plekken in de eigen woonplaats. De onveiligheidsgevoelens zijn het grootst op plekken waar groepen jongeren rondhangen; 57% van de lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen voelt zich hier vaak of soms onveilig. Ongeveer vier op de tien LHBT's voelt zich vaak of soms onveilig rondom uitgaansgelegenheden of in de buurt van verwarde personen. Ongeveer een kwart van de LHBT's voelt zich wel eens onveilig in het centrum van hun woonplaats of op het treinstation. Bij één op de vijf LHBT's is dit het geval in het winkelgebied/winkelcentrum in de eigen buurt. Iets meer dan één op de tien LHBT's voelt zich wel eens onveilig in het openbaar vervoer (14%) of in hun eigen huis (12%).

Vergeleken met hetero's voelen (iets) meer LHBT-respondenten zich wel eens onveilig op plekken waar groepen jongeren rondhangen, rondom uitgaansgelegenheden, in het centrum van hun woonplaats, in het winkelgebied/winkelcentrum in de buurt en in hun eigen huis. Als we verder inzoomen op de LHBT's, dan blijkt dat meer lesbische en homoseksuele personen zich wel eens onveilig voelen in het openbaar vervoer dan biseksuele personen. Daarnaast voelen lesbiennes zich ook meer dan andere LHBT's zich wel eens onveilig in het winkelgebied/winkelcentrum in de buurt, in het centrum van hun woonplaats, op het treinstation en rondom uitgaansgelegenheden. Ook voelen lesbiennes zich vaker onveilig op deze plekken in vergelijking met heteroseksuele vrouwen.

Vergeleken met 2017 hebben zich geen noemenswaardige ontwikkelingen voorgedaan.

Figuur 6: Percentage respondenten dat zich vaak/soms onveilig voelt op de genoemde plekken in de eigen woonplaats

In de Begroting 2020^c is opgenomen dat de gemeente de ervaren veiligheid van de Bossche LHBT's wil verbeteren. Dit lijkt in algemene zin gelukt. Het rapportcijfer voor de veiligheid in de buurt is ten opzichte van 2017 gestegen. Daarnaast voelen ten opzichte van 2017 minder LHBT's zich wel eens onveilig in hun eigen buurt. Op andere plekken in de woonplaats zien we geen noemenswaardige ontwikkelingen. Wel voelen nog steeds meer LHBT's zich wel eens onveilig dan hetero's.

Daarnaast wordt er in de begroting ook aandacht besteedt aan transgenders en LHBT's met een migratieachtergrond. Echter, we hebben te weinig respondenten die tot deze groepen behoren, om hier betrouwbare uitspraken over te kunnen doen.

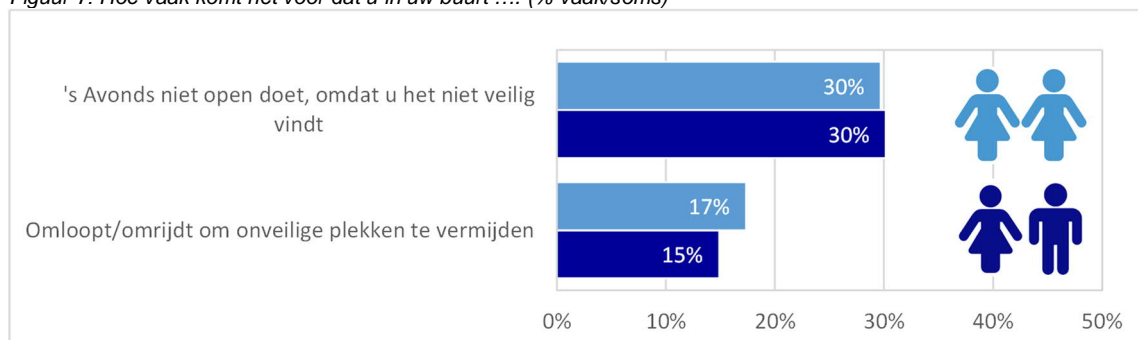
Ook uit landelijk onderzoek^e blijkt dat de onveiligheidsgevoelens bij LHB's groter zijn dan bij hetero's. Zij voelen zich vaker onveilig in het algemeen, in hun eigen buurt en 's avonds alleen thuis. Ook voelen zij zich op bijna alle bovengenoemde locaties (figuur 6) onveiliger dan heteroseksuele personen, waarbij de verschillen vooral groot zijn bij uitgaansgelegenheden en op plekken waar veel jongeren rondhangen. Bij de laatste twee genoemde voelen lesbische/homoseksuele personen zich vaker wel eens onveilig dan biseksuele personen.

2.2 Vermijdingsgedrag

In 2019 geeft dertig procent van de respondenten aan dat zij 's avonds vaak of soms de deur niet open doen, omdat men dit niet veilig vindt. Hierbij zien we geen verschillen tussen LHBT's en hetero's. Ook zijn de resultaten vergelijkbaar met 2017.

Daarnaast geeft 17% van de LHBT's aan dat zij vaak of soms omlopen of omrijden in hun buurt, om onveilige plekken te vermijden. Dit is redelijk vergelijkbaar met het aandeel hetero's dat dit aangeeft. Positief is dat ten opzichte van 2017 minder LHBT-respondenten aangeven dat zij wel eens omlopen/omrijden (23%). Wel zien we verschillen als we verder inzoomen op de resultaten. Lesbiennes geven vaker dan homoseksuele en biseksuele personen aan dat zij wel eens omlopen of omrijden om onveilige plekken te vermijden. Ook in vergelijking met heteroseksuele vrouwen geven lesbiennes dit vaker aan.

Figuur 7: Hoe vaak komt het voor dat u in uw buurt .... (% vaak/soms)

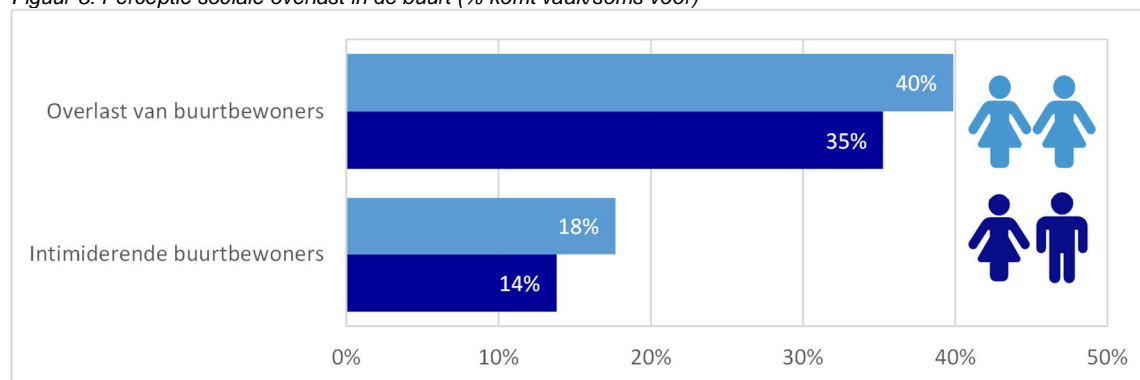
2.3 Veilige wijk

2.3.1 Sociale overlast in de buurt

Van de LHBT's geeft 40% aan dat overlast door buurtbewoners (soms) voorkomt in hun buurt. Daarnaast geeft 18% aan dat er (soms) sprake is van intimiderende buurtbewoners. LHBT's lijken vaker deze sociale overlast te ervaren dan hetero's. Echter, deze verschillen zijn (net) niet significant.

Als we de resultaten vergelijken met 2017, dan zien we positieve ontwikkelingen. Het verschil in antwoorden tussen LHBT's en hetero's is kleiner geworden. In 2017 gaf 37% van de LHBT's aan dat overlast van buurtbewoners wel eens voorkomt tegenover 29% van de hetero's. Daarnaast gaf 23% van de LHBT's aan dat er wel eens intimiderende buurtbewoners in de buurt zijn, tegenover 14% van de hetero's.

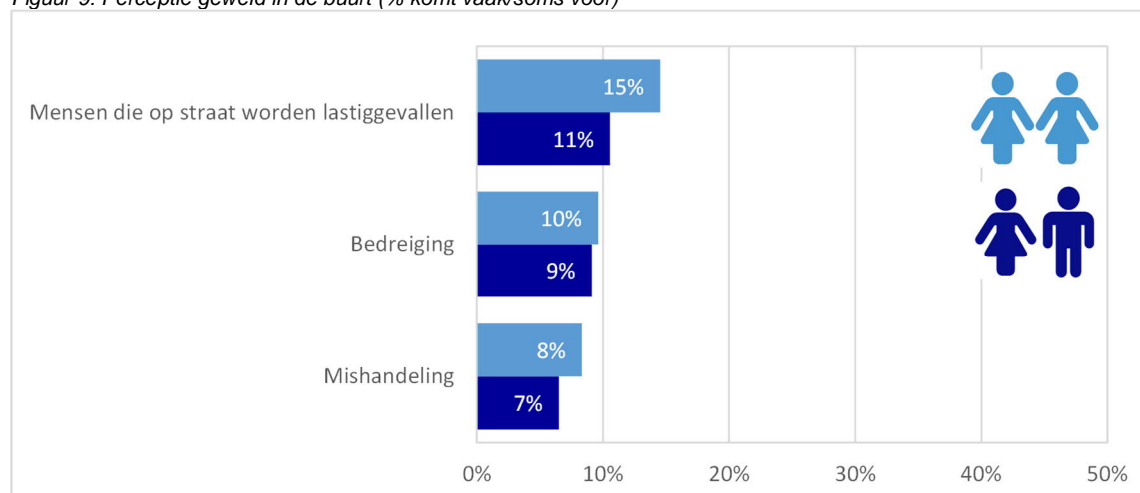
Figuur 8: Perceptie sociale overlast in de buurt (% komt vaak/soms voor)

2.3.2 Geweld in de buurt

LHBT's geven vaker aan dan hetero's dat er in hun buurt wel eens mensen op straat worden lastig gevallen (15% versus 11%). Daarnaast geeft 10% van de LHBT's aan dat bedreigingen wel eens voorkomen en volgens 8% zijn er wel eens mishandelingen in hun buurt. Dit geven zij niet significant vaker aan dan hetero's.

Figuur 9: Perceptie geweld in de buurt (% komt vaak/soms voor)

Ten opzichte van 2017 zien we positieve ontwikkelingen. In 2017 gaf nog 26% van de LHBT's aan dat er in hun buurt wel eens mensen op straat worden lastiggevallen. Daarnaast was er volgens 20% in hun buurt wel eens sprake van bedreiging en volgens 13% van mishandeling. Ook de antwoorden van hetero's zijn ten opzichte van 2017 iets verbeterd. Door de positieve ontwikkeling ten opzichte van 2017 zijn de verschillen in antwoorden tussen LHBT's en hetero's kleiner geworden.

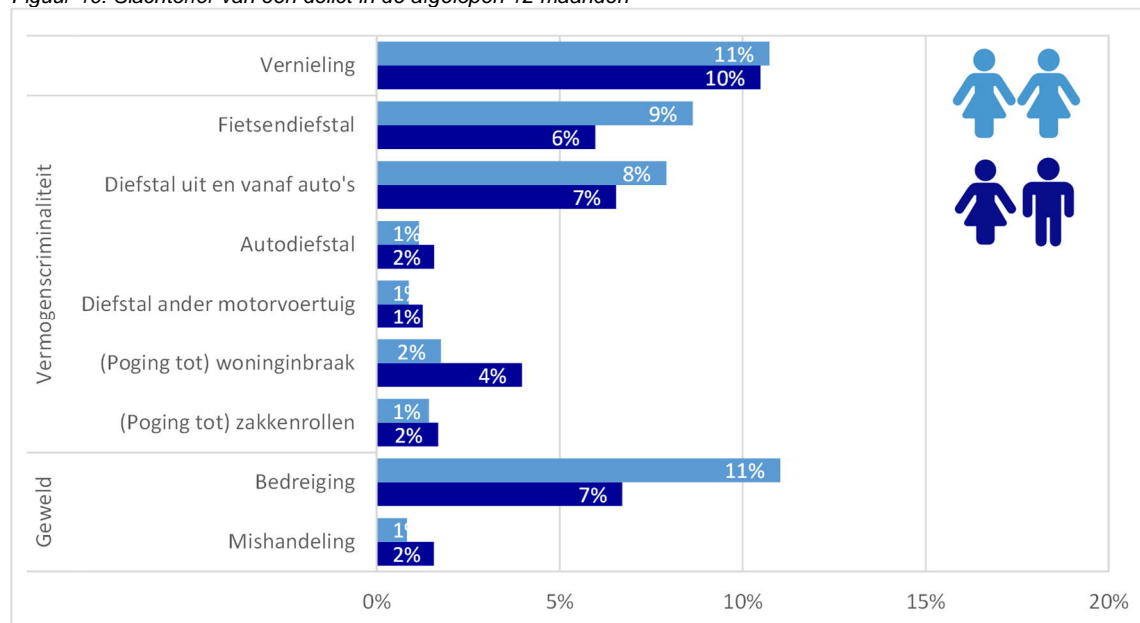
2.4 Slachtofferschap

In de gemeente 's-Hertogenbosch is gemiddeld 15% van de respondenten het afgelopen jaar slachtoffer geworden van één of meerdere vermogensdelicten⁴. Dit kan in de eigen buurt zijn, ergens anders in de gemeente, ergens anders in Nederland of in het buitenland. Op het gebied van vermogensdelicten vinden we nauwelijks verschillen tussen LHBT's en hetero's; van de hetero's werd 15% slachtoffer van één of meer vermogensdelicten en bij de LHBT's is dit 16%. Op de onderliggende delicten worden ook geen significante verschillen gevonden tussen LHBT's en hetero's.

Ook op het gebied van vernieling vinden we nauwelijks verschillen tussen hetero's en LHBT's. Gemiddeld is 11% van de respondenten hier het afgelopen jaar slachtoffer van geworden.

Als we kijken naar het onderwerp geweld zien we wel verschillen tussen LHBT's en hetero's. In 2019 geeft 11% van de LHBT's aan het afgelopen jaar te zijn bedreigd. Bij hetero's is dit 7%. Voor mishandeling vinden we geen significante verschillen tussen LHBT's en hetero's.

Figuur 10: Slachtoffer van een delict in de afgelopen 12 maanden

⁴ Door een wijziging in de vraagstelling, kunnen we voor het onderwerp slachtofferschap geen ontwikkelingen ten opzichte van 2017 presenteren.

Uit landelijk onderzoek^e blijkt dat in 2017 LHB's vaker dan hetero's te maken krijgen met geweldsdelicten (zowel in een tijdsbestek van de afgelopen vijf jaar als in het afgelopen jaar). De verbanden zijn na correctie echter niet meer significant voor lesbische/homoseksuele personen. Dit komt omdat de correctie rekening houdt met het gegeven dat er meer mannen zijn in de lesbische/homoseksuele groep, en mannen maken vaker geweld mee dan vrouwen. De gevonden verschillen tussen biseksuele en heteroseksuele personen zijn klein. Het is echter belangrijk om op te merken dat bij geweldsdelicten, die in de maatschappij weinig voorkomen, kleine verschillen van betekenis kunnen zijn.

LHB's verschillen niet van hetero's in het type geweld dat ze meemaken of de mate waarin ze een melding van het geweld doen bij de politie. Als we kijken naar de slachtoffers van een geweldsdelict, dan gaat het bij zowel LHB's als hetero's bij het merendeel om bedreiging in plaats van daadwerkelijke mishandeling. Ook doet het merendeel van zowel de LHB's als hetero's geen melding van het geweld bij de politie. Voor zowel LHB's als hetero's komen de geweldsdelicten in de helft van de gevallen voor in de eigen buurt, meestal op straat, en kent bijna de helft van de slachtoffers de dader.

Uit landelijk onderzoek^e blijkt daarnaast dat lesbische/homoseksuele personen vaker verwachten slachtoffer te worden van mishandeling dan heteroseksuele personen. Voor biseksuele personen wordt dit verschil niet gevonden. Mogelijk speelt hierbij een rol dat mediaberichten over homofoob geweld minder onveiligheidsgevoelens oproepen bij biseksuele personen dan bij lesbische/homoseksuele personen. Biseksuelen zijn in vergelijking met lesbische/homoseksuele personen minder open over hun seksuele oriëntatie, hebben vaker een partner van de andere sekse, kennen minder vaak andere LHB's en identificeren zich ook minder met de LHB-gemeenschap.

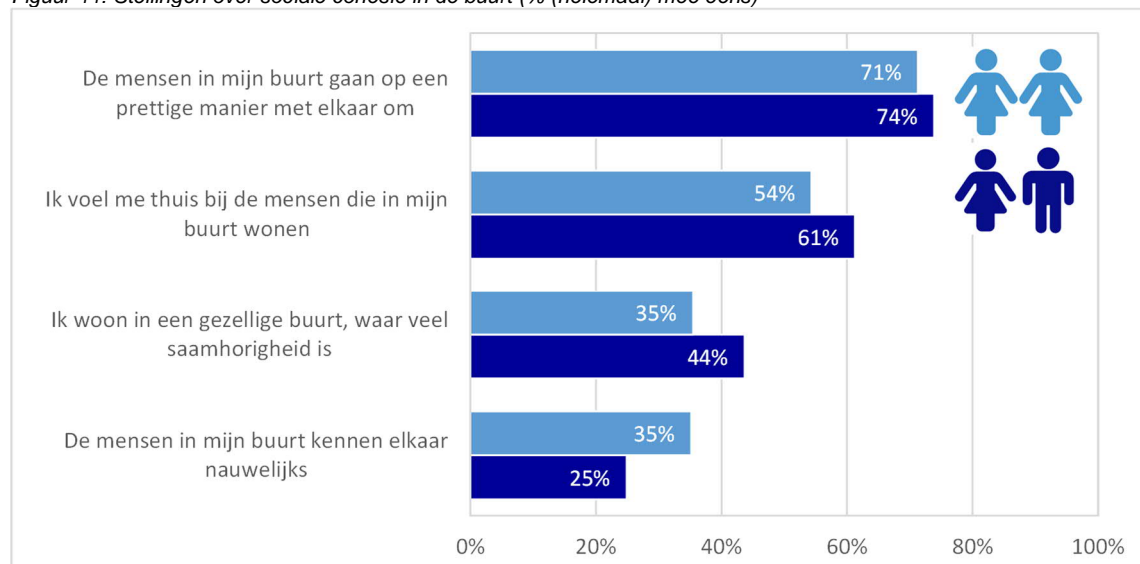
3. Leefbaarheid

3.1 Sociale cohesie

In dit onderzoek gaan we ook in op het onderwerp sociale cohesie. Mogelijk ervaren LHBT's een minder goede omgang met burens en de buurt, omdat zij behoren tot een minderheid waar niet iedereen positief tegenover staat.

In 2019 ervaart ruim zeventig procent van de LHBT's de omgang met mensen in de buurt als prettig. Dit oordeel is bijna hetzelfde als van de hetero's (74%). Op de drie andere stellingen zijn LHBT's minder positief dan hetero's. Minder LHBT's (54%) dan hetero's (61%) voelen zich thuis bij de mensen die in hun buurt wonen. Ook geven minder LHBT's (35%) dan hetero's (44%) aan dat zij in een gezellige buurt wonen, waar veel saamhorigheid is. Daarentegen geven LHBT's (35%) vaker dan hetero's (25%) aan dat de mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen.

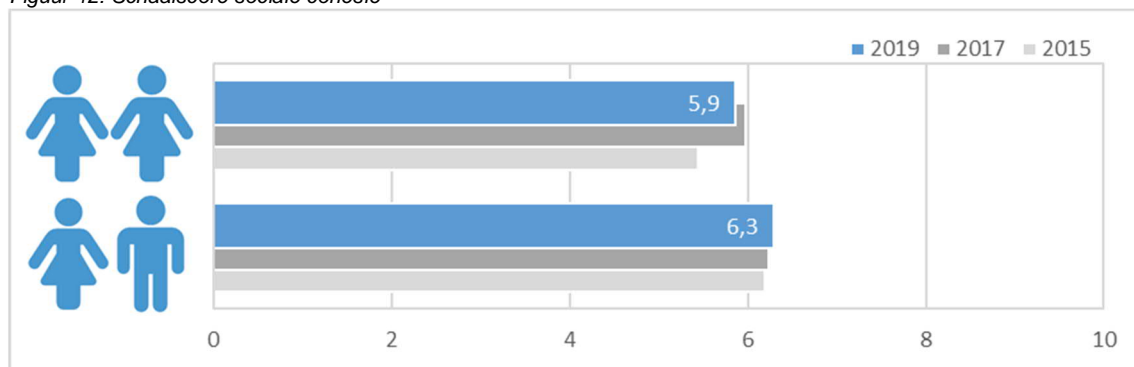
Figuur 11: Stellingen over sociale cohesie in de buurt (% (helemaal) mee eens)

Op basis van de vier stellingen wordt de schaalscore sociale cohesie berekend. De schaalscore sociale cohesie is voor heteroseksuelen een 6,3. Voor LHBT's is dit een 5,9. De schaalscore sociale cohesie is het laagst voor lesbiennes.

We zien hierbij kleine ontwikkelingen ten opzichte van 2017. Voor de hetero's steeg de schaalscore sociale cohesie tussen 2017 en 2019 van een 6,2 naar een 6,3, terwijl deze bij de LHBT's daalde van een 6,0 naar een 5,9.

Figuur 12: Schaalscore sociale cohesie

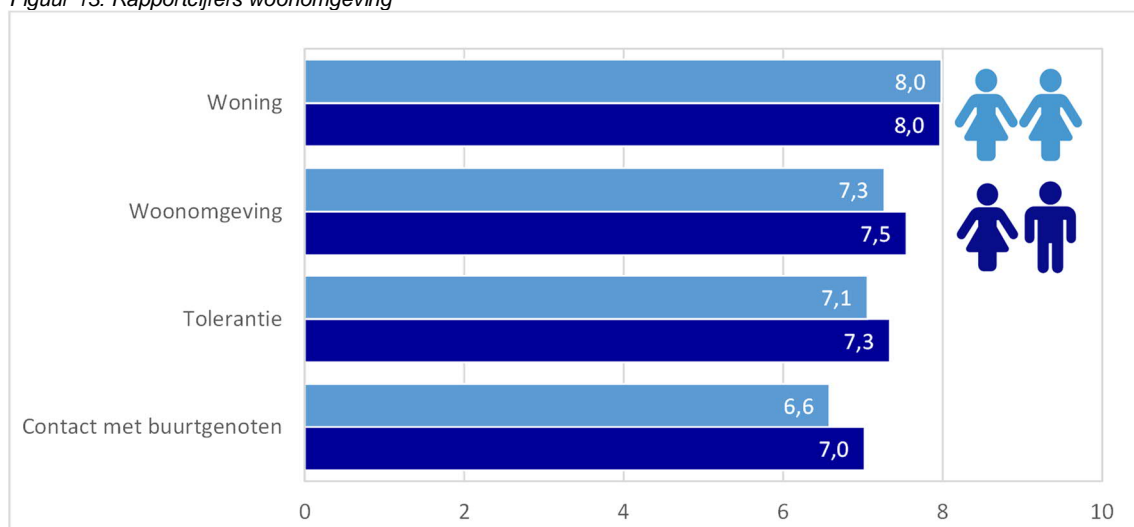
Ook uit landelijk onderzoek^e blijkt dat LHB's gemiddeld genomen een lagere sociale cohesie ervaren. Zowel lesbische/homoseksuele als biseksuele mensen ervaren gemiddeld wat minder sociale buurtcohesie dan hetero's. Als we naar de onderliggende stellingen kijken, dan zijn de verschillen tussen lesbische/homoseksuele en hetero personen het grootst voor de stelling 'de mensen in mijn buurt kennen elkaar nauwelijks'. Ook voor de andere stellingen worden significante verschillen gevonden, maar deze verschillen zijn minder groot. Ook biseksuele personen ervaren minder sociale cohesie op enkele aspecten. De verschillen zijn vaak minder groot dan met lesbische/homoseksuele personen.

Ook uit de Veiligheidsmonitor 2019^g blijkt dat LHB's de sociale cohesie in hun buurt lager beoordelen van hetero's. De score sociale cohesie is voor homoseksuelen een 6,0 en voor lesbiennes en biseksuelen een 6,1. Terwijl dit voor hetero mannen een 6,3 is en voor hetero vrouwen een 6,4.

3.2 Beoordeling woonomgeving

Aan de respondenten is gevraagd enkele rapportcijfers te geven voor de eigen woonomgeving. De LHBT's beoordelen de eigen woning met een gemiddeld rapportcijfer van 8,0 en hun woonomgeving met een 7,3. Voor de tolerantie in de buurt geven zij een 7,1 en voor het contact met buurtgenoten een 6,6. Behalve voor de eigen woning geven LHBT's lagere rapportcijfers dan hetero's.

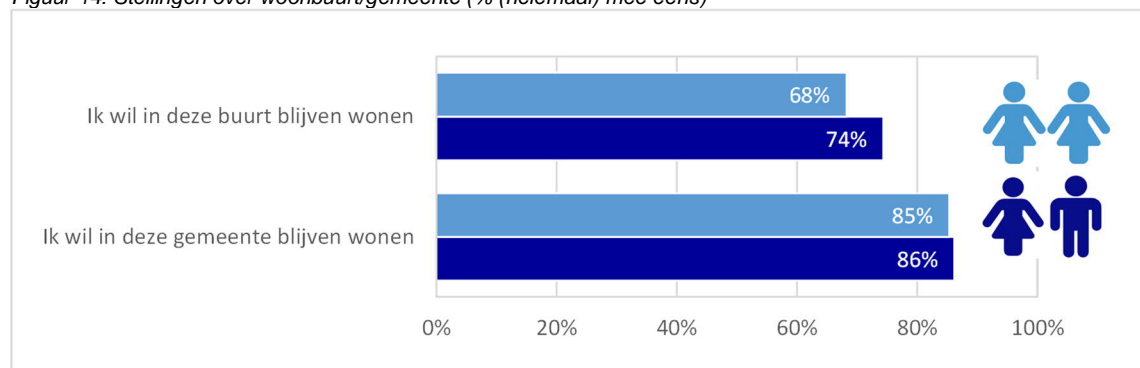
Figuur 13: Rapportcijfers woonomgeving

We zien ook positieve ontwikkelingen. Ten opzichte van 2017 geven LHBT's hun eigen woning een beter rapportcijfer. Dit steeg tussen 2017 en 2019 van een 7,6 naar een 8,0.

In 2019 is respondenten voor het eerst gevraagd of men in hun huidige buurt wil blijven wonen. Hetero's geven iets vaker aan dat dit het geval is dan LHBT's (respectievelijk 74% en 68%). Wel willen LHBT's ongeveer even vaak als hetero's in deze gemeente blijven wonen (respectievelijk 86% en 85%).

Figuur 14: Stellingen over woonbuurt/gemeente (% (helemaal) mee eens)

4. Gezondheid en welzijn

Begroting 2020 – Programma gezondheid^c

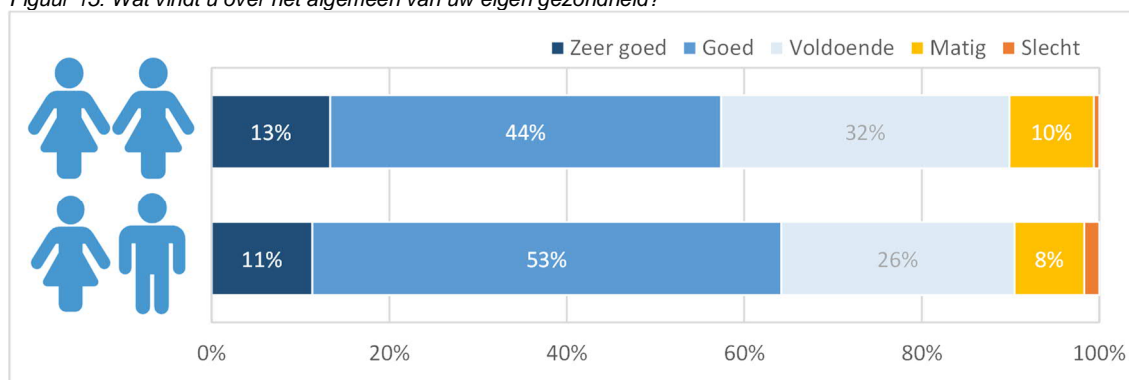
We willen dat onze inwoners gezond, zelfredzaam en zelfstandig zijn en meedoen in de samenleving. (...) We werken vanuit 'positieve gezondheid' waarbij we streven naar het behoud van gezondheid (preventief) naast het bieden van zorg die nodig is (curatief). We streven naar gelijkheid in kansen, en een inclusieve en toegankelijke samenleving. We stimuleren persoonlijke gezondheid en hebben oog voor een gezonde leefomgeving waarin mensen constructief kunnen meedoen. Dit betekent dat we bijdragen aan het vermogen van mensen om met de fysieke, psychische en sociale uitdagingen in het leven om te gaan. Inwoners voeren zoveel mogelijk zelf de regie over hun leven en maken zelf hun keuzes.

4.1 Gezondheid

De gemeente 's-Hertogenbosch wil graag dat inwoners zich gezond voelen en kunnen meedoen in de samenleving. Van de LHBT's beoordeelt 13% zijn gezondheid als zeer goed, 44% als goed en 32% als voldoende. Tien procent van de LHBT's beoordeelt de eigen gezondheid als matig en nog eens één procent als slecht.

In vergelijking met hetero's beoordelen LHBT's de eigen gezondheid vaker als voldoende en minder vaak als goed.

Figuur 15: Wat vindt u over het algemeen van uw eigen gezondheid?

Met bovenstaande vraag worden geen verschillen in lichamelijke en psychische gezondheid gemeten. Uit landelijk onderzoek^e blijkt dat LHB's vaker psychisch ongezond zijn en vaker een depressie hebben gehad in het afgelopen jaar dan hetero's. Hierbij blijkt dit aandeel hoger te zijn bij biseksuelen dan bij lesbische/homoseksuele personen. Voor de verschillen in psychisch welzijn geeft het *minderheidsstressmodel* zowel theoretisch als empirisch gesteunde verklaringen: de verschillen komen deels voort uit de stress die het kan geven wanneer men tot een (gestigmatiseerde) minderheid behoort.

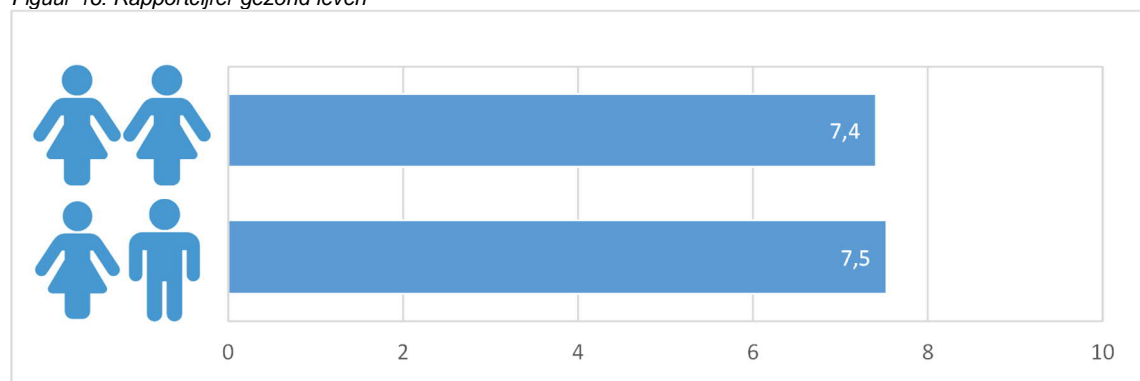
Als we kijken naar de fysieke gezondheid dan zien we enkele verschillen tussen LHB's en hetero's. Biseksuelen hebben (gecorrigeerd en ongecorrigeerd) significant vaker een slechte algemene gezondheid en ook vaker een langdurige ziekte of aandoening dan heteroseksuelen. Ongecorrigeerd zijn er geen verschillen in fysieke gezondheid tussen lesbische/homoseksuele personen en heteroseksuele personen. Als er echter voor sociaal-demografische kenmerken wordt gecorrigeerd (hierbij wordt bijvoorbeeld rekening gehouden met de jongere leeftijd van lesbische/homoseksuele respondenten), dan hebben lesbische/homoseksuele personen vaker een slechtere gezondheid en vaker een langdurige aandoening dan hetero's.

4.2 Leefstijl

De Nederlandse overheid zet stevig in op het stimuleren van een gezonde leefstijl om gezondheidsproblemen bij de bevolking te voorkomen. Hierbij wordt bijvoorbeeld ingezet op vermindering van roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik. In 2019 is aan de inwoners van de gemeente 's-Hertogenbosch gevraagd welk rapportcijfer men zichzelf geeft voor gezond leven. De LHBT's geven hiervoor een 7,4. Dit is niet significant verschillend dan het rapportcijfer dat hetero's zichzelf geven. Wel zien we significante verschillen als we verder inzoomen. Biseksuelen geven zichzelf een lager rapportcijfer voor gezond leven dan heteroseksuelen en lesbische/homoseksuele personen.

Figuur 16: Rapportcijfer gezond leven

Uit Nederlandse studies^e blijkt dat lesbische/homoseksuele personen niet verschillen van hetero's wat betreft dagelijks roken en overmatig alcoholgebruik. Ook hebben zij niet vaker dan hetero's te maken met obesitas (BMI: 30>). Door biseksuelen wordt dit wel meer gerapporteerd. Verder zien we ook verschillen naar drugsgebruik. LHB's hebben vaker dan hetero's *ooit* cannabis, amfetamine, ecstasy of cocaïne gebruikt.

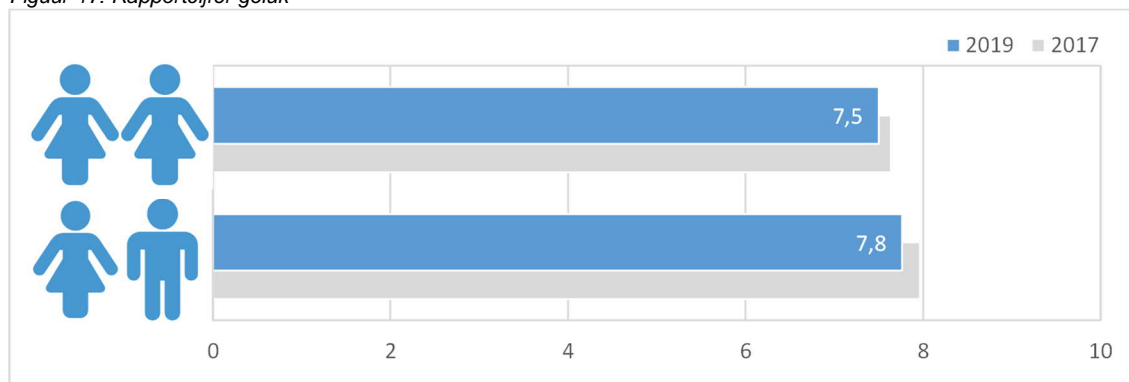
Een van de verklaringen voor de verschillen in leefstijl tussen LHB en hetero's is *minderheidsstress*. LHB-personen hebben vaker een ongezondere leefstijl om negatieve emoties vanwege afwijzing of vanwege het 'in de kast zitten' beter te kunnen hanteren. De minderheidsstress zorgt er mogelijk ook voor dat LHB's minder goed in staat zijn om een gezonde leefstijl vol te houden. Ook spelen verschillen in sociale normen rondom middelengebruik een rol.

4.3 Geluk

Aan de inwoners is gevraagd hoe gelukkig zij zijn met hun leven. De LHBT's geven hiervoor een 7,5, terwijl dit bij hetero's een 7,8 is. Voor zowel de LHBT's als de hetero's is het rapportcijfer voor geluk iets lager dan in 2017.

Ook uit landelijk onderzoek^e blijkt dat LHB's iets minder gelukkig zijn dan heteroseksuele personen.

Figuur 17: Rapportcijfer geluk

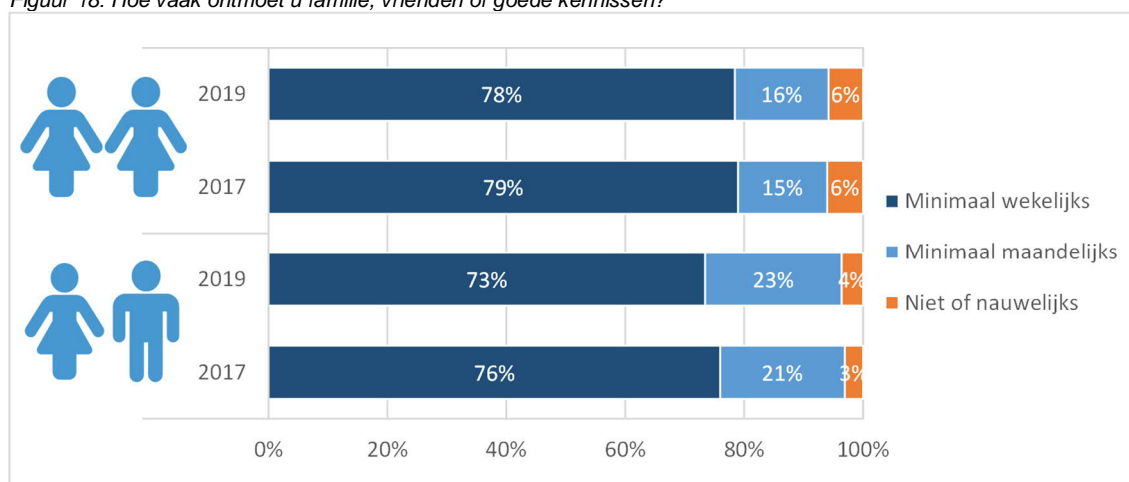

4.4 Eenzaamheid

Het niet of nauwelijks ontmoeten van familie, vrienden en kennissen kan leiden tot eenzaamheid. Bijna vier op de vijf LHBT's ontmoet minimaal wekelijks familie, vrienden of goede kennissen. Dit is vergelijkbaar met heteroseksuelen. Nog eens 16% van de LHBT's ontmoet minimaal maandelijks goede bekenden. Zes procent van de LHBT's geeft aan dat zij niet of nauwelijks familie, vrienden en bekenden ontmoeten.

Hetero's ontmoeten vaker dan LHBT's minimaal maandelijks familie, vrienden of goede kennissen.

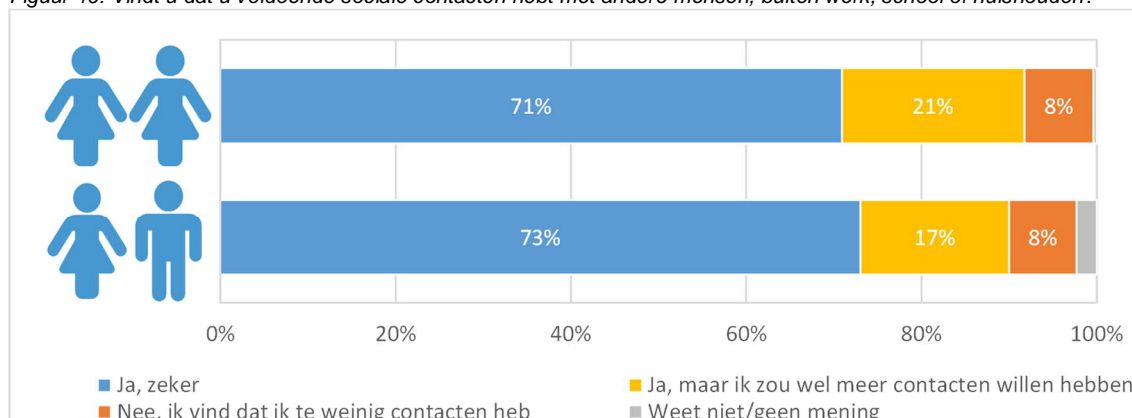
Figuur 18: Hoe vaak ontmoet u familie, vrienden of goede kennissen?

Ruim zeven op de tien respondenten vindt dat zij voldoende sociale contacten hebben. Van de LHBT's geeft 21% aan dat men wel voldoende sociale contacten heeft, maar dat zij wel meer contacten zouden willen hebben. Nog eens 8% geeft aan dat zij te weinig sociale contacten hebben. Het aandeel LHBT's dat dit aangeeft is (net) niet significant hoger dan bij hetero's. Als we hier verder op inzoomen, dan blijken homoseksuelen vaker aan te geven meer sociale contacten te willen hebben.

Uit landelijk onderzoek^e blijkt dat LHB's ongeveer eenzelfde rapportcijfer geven voor de tevredenheid met vrienden en kennissen (8,2) als hetero's (8,1).

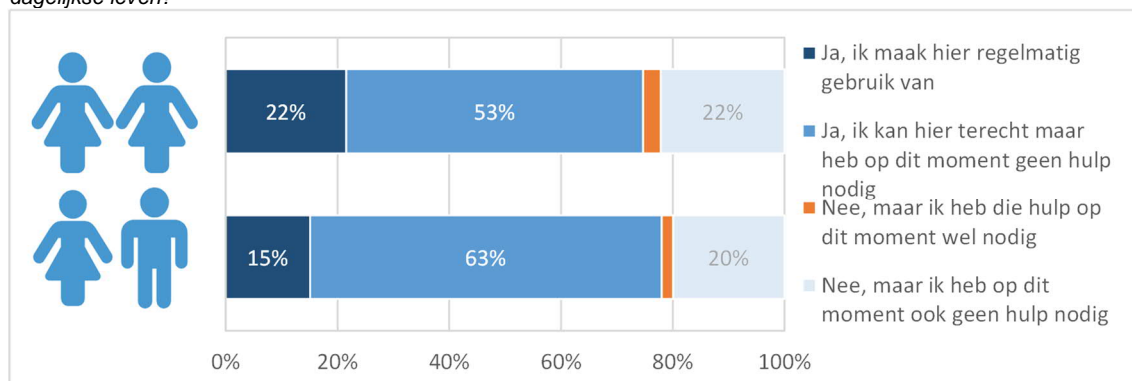
Figuur 19: Vindt u dat u voldoende sociale contacten hebt met andere mensen, buiten werk, school of huishouden?

4.5 Hulp en ondersteuning

Om te kijken in welke mate inwoners van de gemeente 's-Hertogenbosch hulp en ondersteuning uit de naaste omgeving (kunnen) krijgen, is de respondenten de volgende vraag gesteld: 'Hebt u familie, vrienden, goede kennissen en/of buurtgenoten waar u terecht kunt voor hulp en ondersteuning in het dagelijkse leven?' Ongeveer drie kwart van de respondenten geeft aan dat zij terecht kunnen bij familie, vrienden, bekenden en/of buurtgenoten. Hiervan geven LHBT's (22%) iets vaker dan hetero's (15%) aan dat zij hier ook regelmatig gebruik van maken.

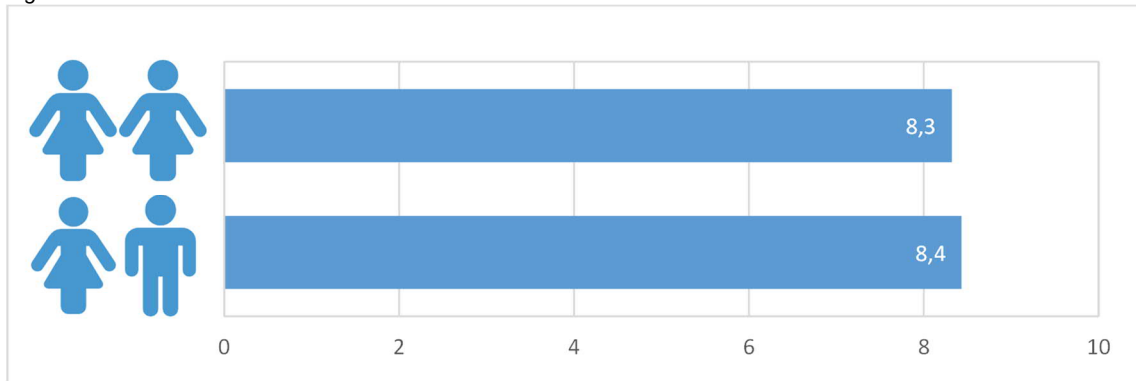
Figuur 20: Kunt u bij familie, vrienden, goede kennissen en/of buurtgenoten terecht voor hulp en ondersteuning in het dagelijkse leven?

4.6 Zelfredzaamheid

De gemeente 's-Hertogenbosch wil dat haar inwoners zelfredzaam zijn. Dit bepalen we hier aan de hand van de schaalscore zelfredzaamheid. Deze wordt berekend aan de hand van drie stellingen: 'ik kan alles goed aan', 'ik kan prima voor mezelf opkomen' en 'als ik een probleem heb, weet ik meestal hoe ik dit kan oplossen'. De score zelfredzaamheid voor LHBT's is een 8,3. Dit is niet significant verschillend van de score voor hetero's. Ook op de onderliggende stellingen worden geen noemenswaardige verschillen gevonden tussen LHBT's en hetero's. Als we onderscheid maken tussen de verschillende seksuele oriëntaties, dan is de schaalscore zelfredzaamheid voor biseksuelen lager dan voor heteroseksuele en lesbische/homoseksuele personen.

Figuur 21: Schaalscore zelfredzaamheid

Ook uit landelijk onderzoek^e blijkt dat LHB- en heteroseksuele personen weinig van elkaar verschillen in de mate waarin ze beschikken over psychologische hulpbronnen zoals het ervaren van regie over het eigen leven, zelfwaardering en de mate waarin men vindt dat men kansen heeft gekregen om een goed leven te leiden. Wel zijn LHB's significant minder veerkrachtig dan hetero's: ze hebben iets minder het vermogen om zich aan te passen in tijden van stress of tegenslagen.

5. Vrije tijd

5.1 Sport

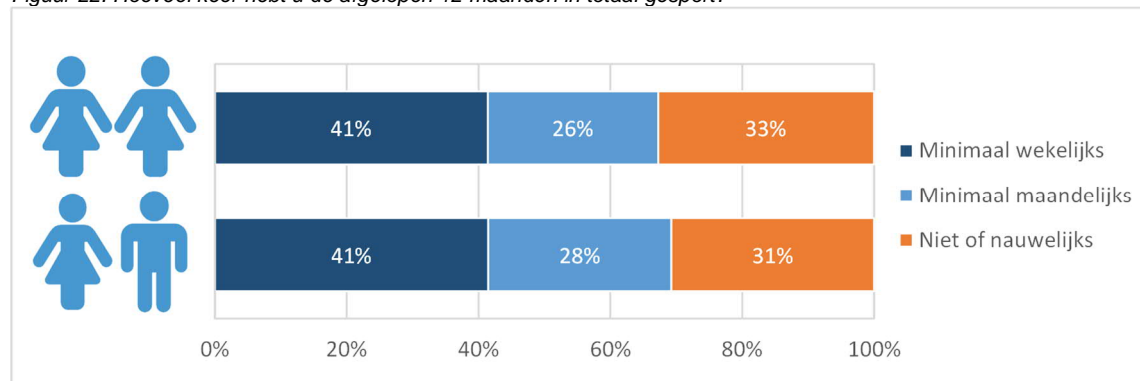
Begroting 2020 – Programma sport en recreatie^c

Sport raakt iedereen. En dat moet ook! Sport en bewegen is essentieel om ons lichaam gezond en in conditie te houden. Sport en bewegen draagt bij aan een gezonde, actieve, duurzame, sociaal betrokken en veilige samenleving. Sport biedt een platform om elkaar te ontmoeten, heerlijk te ontspannen en samen iets te ondernemen.

Met betrekking tot het aantal keer sporten zien we geen grote verschillen tussen LHBT's en heteroseksuelen. Van de LHBT's sport twee derde minimaal maandelijks; 41 procent sport minimaal wekelijks. Wel zien we verschillen binnen de groep LHBT's. Relatief veel biseksuelen geven aan niet of nauwelijks te sporten.

De resultaten zijn vergelijkbaar met 2017.

Figuur 22: Hoeveel keer hebt u de afgelopen 12 maanden in totaal gesport?

Deze bevinding is in lijn met landelijk onderzoek^e, waarin ook geen verschillen in sportfrequentie te zien zijn. Wel blijkt uit landelijk onderzoek dat lesbische/homoseksuele personen significant minder vaak aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) of de Fitnorm voldoen dan hetero's.

5.2 Cultuur

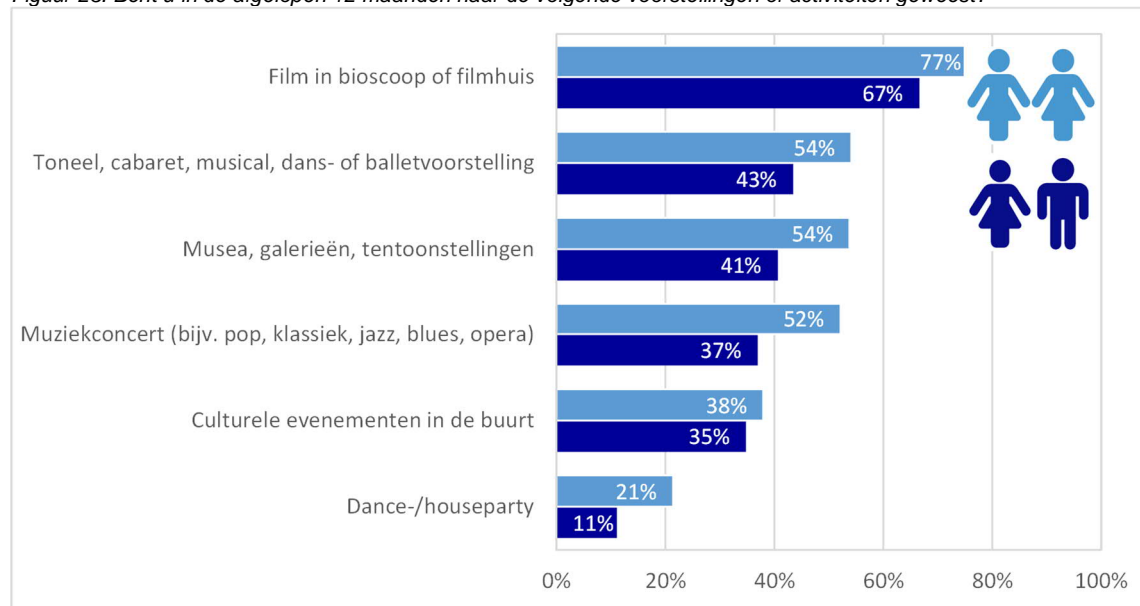
Volgens de Begroting 2020^c brengt cultuur mensen samen. Aan de respondenten is gevraagd of zij bepaalde voorstellingen of activiteiten hebben bezocht in het afgelopen jaar. Uit de resultaten blijkt dat meer LHBT's dan hetero's wel eens voorstellingen of activiteiten bezoeken. Alleen voor het bezoeken van culturele evenementen in de buurt worden geen significante verschillen tussen LHBT's en hetero's gevonden.

Van de LHBT's ging het afgelopen jaar 77% naar een film in bioscoop of filmhuis, 54% naar een toneel, cabaret, musical, dans- of balletvoorstelling, 54% naar een museum, galerie of tentoonstelling, 52% naar een muziekconcert, 38% naar een cultureel evenement in de buurt en 21% naar een dance- of houseparty. In totaal is 89% van de LHBT's naar één van deze voorstellingen of activiteiten geweest tegenover 85% van de hetero's.

Ten opzichte van 2017 geven meer respondenten aan wel een film in bioscoop of filmhuis te bezoeken. Zowel LHBT's als hetero's geven dit vaker aan dan in 2017 (beide 62%). Wel is deze stijging bij LHBT's groter dan bij hetero's.

Figuur 23: Bent u in de afgelopen 12 maanden naar de volgende voorstellingen of activiteiten geweest?

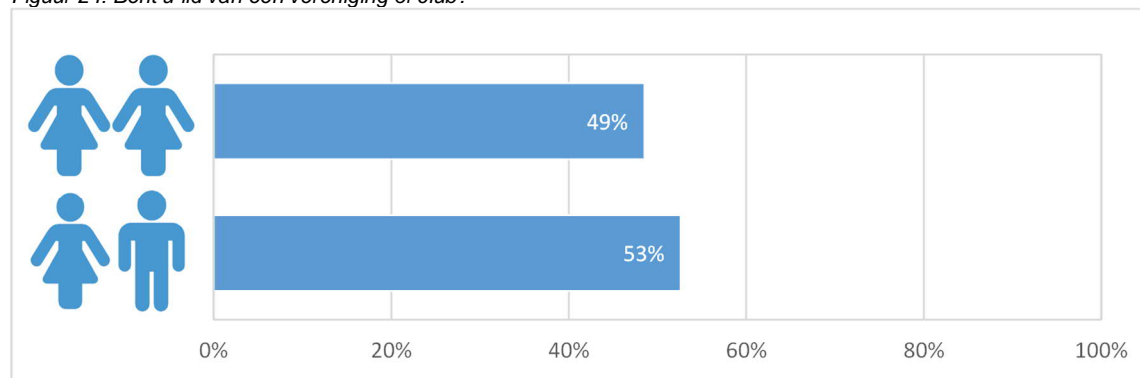

Ook uit landelijk onderzoek^e blijkt dat LHB's meer aan sociaal-culturele vrijetijdsbesteding doen dan hetero's.

5.3 Verenigingen en clubs

In 2019 is voor het eerst aan respondenten gevraagd of zij lid zijn van een vereniging of club, zoals een sport-, muziek-, toneel-, natuur-, tuin- of hobbyclub of –vereniging. Gemiddeld geeft 51% van de respondenten aan lid te zijn van een vereniging of club. Er worden hierbij geen significante verschillen gevonden tussen LHBT's en hetero's. Wel zien we verschillen binnen de groep LHBT's. Relatief weinig biseksuelen geven aan lid te zijn van een vereniging of club.

Figuur 24: Bent u lid van een vereniging of club?

Bijlage A: Data, methoden en statistiek

In de periode september-november 2019 heeft de vragenlijst 'Leefbaarheid & Veiligheid' (L&V) uitgestaan. In deze vragenlijst komen onder andere vragen aan bod over de leefbaarheid van de woonbuurt, veiligheidsbeleving en slachtofferschap. Omdat met deze vragenlijst ook informatie wordt opgehaald voor de wijk- en buurtmonitor, zijn er aanvullend vragen opgenomen over vrije tijd, gezondheid en ondersteuning. Ongeveer 4.950 respondenten hebben de vragenlijst ingevuld. De respons is 25 procent.

LHBT-respondenten L&V 2019

In de vragenlijst zijn bij de algemene vragen, vragen opgenomen over geslacht en seksuele voorkeur.

Bent u ...?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw
- ☐ Anders (zoals transgender)

Tot wie voelt u zich over het algemeen (seksueel) aangetrokken?

We willen dit graag weten vanwege een mogelijk verband tussen seksuele voorkeur en slachtofferschap.

- ☐ Alleen of vooral tot mannen
- ☐ Alleen of vooral tot vrouwen
- ☐ Zowel tot mannen als tot vrouwen
- ☐ Anders, namelijk: _____⁵
- ☐ Weet niet
- ☐ Wil ik niet zeggen

Door de twee bovenstaande vragen te combineren kan bepaald worden of een respondent heteroseksueel, lesbisch, homoseksueel of biseksueel is. Door deze vragen op te nemen kunnen antwoorden van LHBT's vergeleken worden met heteroseksuelen.

Van de respondenten zijn 223 personen 'LHBT':

- 48 lesbiennes
- 107 homoseksuelen
- 61 biseksuelen
- 7 'geslacht anders', zoals transgenders

De respondenten die de vraag over seksuele aantrekkingsheft hebben beantwoord met 'weet ik niet' of 'wil ik niet zeggen' worden niet meegenomen in dit onderzoek.

---

⁵ In 2019 hebben we de categorie 'anders, namelijk' aan deze vraag toegevoegd, zodat respondenten altijd hun antwoord kwijt kunnen (bv. panseksueel). Dit antwoord werd door 47 respondenten aangevinkt. Echter, veel respondenten vulden hier (bewust of onbewust) een niet passend antwoord in, zoals 'alleen mijn eigen man/vrouw', 'wil ik niet zeggen' en 'creatieve' antwoorden. Zover mogelijk zijn de antwoorden gehercodeerd naar de andere categorieën (mannen en/of vrouwen, weet niet en wil ik niet zeggen). Uiteindelijk bleven er 11 antwoorden over bij deze categorie. Deze antwoorden gaan met name over asexualiteit/tot niemand. Vanwege de slechte respons wordt deze categorie verder niet meegenomen in dit onderzoek.

De antwoorden van de LHBT's worden gezamenlijk gepresenteerd in de figuren. Voor enkele uitkomsten is nagegaan of er verschillen zijn tussen lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen. Dit wordt alleen gedaan voor 'groepen' met minimaal 30 respondenten.

Circa 8% van de respondenten heeft de vraag over de seksuele voorkeur beantwoord met 'wil ik niet zeggen'. Dit betreft verhoudingsgewijs vaker de volgende respondenten:

- Vrouwen
- 50-plussers
- Laag opgeleiden
- Respondenten met een laag inkomen (tot € 1.600 per maand)
- Respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond

Representativiteit

Voor een representatief onderzoek zou idealiter een aselechte steekproef worden getrokken uit de totale populatie Bossche LHBT's. Echter, LHBT is niet een gegeven dat wordt geregistreerd in een database. We hebben dus geen bestand met alle 'leden' van de doelgroep erin. We zijn hiervoor afhankelijk van de antwoorden van respondenten.

Als we de heteroseksuele en LHBT-respondenten met elkaar vergelijken, dan zien we enkele significante verschillen. De volgende groepen respondenten zijn meer dan gemiddeld 'heteroseksueel':

- Respondenten uit Rosmalen zuid, Rosmalen noord, De Groote Wielen en Maaspoort
- Laag opgeleiden
- Respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond

De volgende groepen respondenten zijn meer dan gemiddeld 'LHBT':

- Respondenten tot 40 jaar oud
- Respondenten uit de Binnenstad en Muntel/Vliert
- Respondenten met een laag inkomen (tot € 1.150 per maand)

Er is in het hele rapport voor gekozen om met gewogen data te werken. Wegen betekent dat de groepen die oververtegenwoordigd zijn, minder zwaar worden meegeteld. De groepen die ondervertegenwoordigd zijn, worden juist zwaarder meegeteld. Hierdoor verbetert de representativiteit van de steekproef voor de algemene bevolking. Onbekend is of er zich systematische groepsverschillen in non-respons tussen LHBT's en hetero's voordoen.

Significantie

Verschillen tussen LHBT's en hetero's worden benoemd wanneer er sprake is van een significantie (p) van 0,10. Dit wil zeggen dat er minimaal 90 procent kans is dat de getrokken conclusie niet op toeval berust. Dit is onderzocht aan de hand van de *chi-kwadraattoets* en *column proportions test*.

Bijlage B: Bronnen

- a. Nieuwsbericht Emancipatie in theorie voor elkaar, nu de praktijk nog. Rijksoverheid (29 maart 2018), Kamerbrief Emancipatienota 2018-2021 Principes in praktijk. Ministerie van OCW (29 maart 2018)
- b. Bestuursakkoord. Gemeente 's-Hertogenbosch 2018-2022 (mei 2018)
- c. Begroting 2020. Gemeente 's-Hertogenbosch:
<https://s-hertogenbosch.begroting-2020.nl>
- d. Integraal Veiligheidsplan 2019-2022. Gemeente 's-Hertogenbosch. 'De basis verstevigd, inwoners en ondernemers in positie' (oktober 2018)
- e. LHBT-monitor 2018 – De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland. Sociaal en Cultureel Planbureau (november 2018)
- f. LHBT-monitor 2016 – Opvattingen over en ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen (mei 2016)
- g. Open data CBS Statline – Veiligheidsmonitor 2019
Tabel Leefbaarheid en overlast in de buurt:
<https://opendata.cbs.nl/statline#/CBS/nl/dataset/81925NED/table?ts=1595860018651>
Tabel Onveiligheidsgevoelens:
<https://opendata.cbs.nl/statline#/CBS/nl/dataset/81881NED/table?ts=1595860426959>